

KS. IGNACY BOKWA

**KS. PROF. DR HAB. ANDRZEJ ZUBERBIER
KONCZY 75 LAT****SZKIC DO PORTRETU****1. KILKA DANYCH BIOGRAFICZNYCH**

Andrzej Jan Z u b e r b i e r urodził się dnia 16 kwietnia 1922 roku w Warszawie. Był uczniem Prywatnego Gimnazjum i Liceum Męskiego pod wezwaniem św. Wojciecha fundacji Wojciecha i Anieli Górskich w Warszawie. W szkole tej uzyskał świadectwo dojrzałości w roku 1940. Wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach. Po ukończeniu studiów seminaryjnych, dnia 5 maja 1946 roku przyjął święcenia kapłańskie.

Przez dwa lata był prefektem i wychowawcą w gimnazjum biskupim im. św. Stanisława Kostki w Kielcach. Następnie przez rok był wikariuszem w parafii pw. św. Andrzeja Apostoła w Olkuszu. Jednocześnie studiował teologię na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie w roku 1949 uzyskał magisterium z teologii. Skróc pracy magisterskiej został opublikowany w „Ateneum Kapłańskim” (*Spór o nową teologię*, 1950 r.).

Kolejnym etapem życia były studia odbywane na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie, uwieńczone uzyskaniem tytułu doktora teologii na podstawie pracy pt. *Znaczenie wyrazu „nadprzyrodzony” u św. Tomasza z Akwinu, ze specjalizacją w teologii dogmatycznej*. Promotorem pracy doktorskiej był ks. prof. Antoni S ł o m k o w s k i. Publiczna obrona doktoratu odbyła się dnia 23 czerwca 1951 roku, zaś wręczenie dyplomu doktorskiego miało miejsce dnia 20 stycznia 1953 roku.

Z czasów studiów lubelskich Książd Profesor wspomina jako niezwykle cenne seminaria z historii filozofii, prowadzone przez prof. Stefana S w i e ż a w s k i e g o. W związku z lekturą *Super Boetium De Trinitate* św. Tomasza z Akwinu uczestnicy seminarium starali się dotrzeć do idei tego drugiego autora, odwołującego się do współczesnych mu nauk szczegółowych. Poszczególni seminarzyści „specjalizowali się” we wczesnośredniowiecznej matematyce czy astronomii, przygotowując pomoce do lepszej recepcji analizowanego tekstu. Profesor S w i e ż a w s k i reprezentował pogląd, że każda

z nauk pozostaje nią na swój sposób: teologia jest nauką, nauką jest też matematyka. Nie oznacza to jednak, że teologia ma być nauką w taki sam sposób jak matematyka. Jest to ważna wypowiedź w kontekście scjentyistycznych prób pozbawienia teologii miana nauki w imię pojmowania modelu nauki w oparciu o nauki matematyczno-przyrodnicze. Patrząc na dorobek naukowy Księdza Profesora można lepiej zrozumieć Jego publikacje z zakresu teologicznej metodologii.

Od roku 1951 aż po dzień dzisiejszy ks. prof. Z u b e r b i e r jest profesorem teologii dogmatycznej w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach. Oprócz teologii dogmatycznej, zależnie od potrzeby, prowadził też wykłady z socjologii religii, teologii naturalnej (teodycei), etyki. Na krótko przed zakończeniem Soboru, na prośbę acybiskupa Karola Wojtyły, rozpoczął w Krakowie ekleziologię w ramach studium liturgiczno-pastoralnego, przeznaczonego dla księży. Wykłady te prowadził przez dwa lata. Do słuchaczy Księdza Profesora należał m.in. ks. Stanisław D z i w i s z.

W roku 1966 ks. prof. A. Z u b e r b i e r otrzymał stypendium naukowe na rok akademicki 1966/67. Wyjechał wtedy do Leuven (Belgia). Na tamtejszym uniwersytecie, jako *chercheur libre*, uczestniczył w seminarium dogmatycznym ks. prof. Gerarda P h i l i p s a, redaktora konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* oraz słuchał wykładów takich profesorów jak: G. T h i l s (dogmatyka), Ph. D e l h a y e (teologia moralna – późniejszy przewodniczący Papieskiej Komisji Teologicznej) czy F. H o u t a r t (socjologia religii).

Po powrocie do Polski w grudniu 1967 roku, w lutym 1968 podjął wykłady zleczone w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, a od dnia 1 października 1968 roku objął stanowisko adiunkta na Wydziale Teologicznym ATK w Warszawie. W roku 1971 uzyskał tytuł doktora habilitowanego teologii w zakresie teologii dogmatycznej. Tytuł rozprawy habilitacyjnej brzmiał: *Relacja natura-nadprzyrodzoność w świetle badań teologii współczesnej*. Rozprawę tę, liczącą 158 stron, wydało drukiem Wydawnictwo ATK w roku 1973.¹

Od dnia 1 lutego 1972 ks. dr hab. Andrzej Z u b e r b i e r pracował w ATK jako docent na Wydziale Teologii ATK. Dnia 16 września 1976 roku, uchwałą Rady Państwa, został mianowany profesorem nadzwyczajnym teologii, zaś dnia 1 października tegoż roku został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

¹ Por. Wykaz publikacji ks. prof. dr hab. Andrzeja Z u b e r b i e r a (do kwietnia 1997 roku), zamieszczony w niniejszym numerze, w dziale *Materiały i sprawozdania*.

Drugi pobyt w Leuven stał się możliwy dzięki uzyskaniu urlopu – tzw. „roku szabatowego” – w I. semestrze roku akademickiego 1983/84. W tym czasie ks. prof. Zuberbier odwiedził także Tübingen, podtrzymując nawiązane wcześniej kontakty z H. Kün-giem i W. Kasperem.

Od roku 1985 ks. Zuberbier jest profesorem zwyczajnym teologii. W roku 1992, w związku z ukończeniem 70. roku życia, przeszedł na emeryturę i przez 2 lata pracował w Akademii na pół etatu. Obecnie prowadzi wykłady monograficzne jako zajęcia zlecane.

Ks. prof. Andrzej Zuberbier kierował Katedrą Teologii Dogmatycznej I w latach 1972–1992 oraz pełnił obowiązki kierownika Katedry Homiletyki w latach 1976–1980. Od roku 1981 aż do momentu przejścia na emeryturę był kuratorem specjalizacji dogmatycznej. Oprócz tego w latach 1979–1992 pełnił funkcję redaktora naczelnego czasopisma wydziałowego, półrocznika „Studia Theologica Varsaviensia”, umożliwiając na jego łamach publikacje prac młodych pracowników nauki i zakwalifikowanych do druku prac dyplomowych studentów, absolwentów Wydziału Teologicznego ATK.

Od dnia 5 maja 1986 roku jest członkiem Podkomisji do Dialogu z Judaizmem, działającej w ramach Komisji Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu, która została przekształcona w Radę Episkopatu do Spraw Dialogu, łączącą w sobie wcześniejsze Komisje do Spraw Dialogu: z Judaizmem, z Wyznawcami Innych Religii i z Niewierzącymi. Obecnie jest konsultorem w zespole do Spraw Dialogu z Judaizmem, działającym w ramach Rady Episkopatu Polski do Spraw Dialogu.

Od stycznia 1989 roku do czerwca 1991 roku ks. prof. A. Zuberbier uczestniczył w przygotowaniach II Polskiego Synodu Plenarnego, przewodnicząc pracom komisji: Powołanie i posłannictwo wiernych świeckich w sytuacji Kościoła w Polsce.²

2. UCZONY

Działalność naukowo-badawcza ks. prof. dr hab. Andrzeja Zuberbiera zmierza od wielu lat w dwóch kierunkach. Pierwszym z nich jest rozwój współczesnej teologii katolickiej, związany z jej otwarciem na przemiany zachodzące we współczesnej kulturze. Drugi kierunek badań pozostaje w ścisłym związku z pierwszym,

² Por. *II Polski Synod Plenarny. Materiały robocze*, Pallottinum, Poznań-Warszawa 1991, s. 185–208.

stanowiąc jego dookreślenie: są to problemy metodologiczne, wynikające z faktu rozwoju teologii.

W dorobku naukowym ks. prof. Andrzeja Zuberbiera znajdują się prace poświęcone współczesnemu rozwojowi teologii zarówno o charakterze ogólnym, np. *Kierunki rozwoju współczesnej teologii*, w: *W kierunku kultury chrześcijańskiej*, Warszawa 1978, *Teologia jako wyjaśnianie sensu wiary*, „Ateneum Kapłańskie” t. 94 (1980), jak i szczegółowym, np. dotyczące sakramentów: *Urzeczywistnianie się Kościoła w małżeństwie* („Częstochowskie Studia Teologiczne” 5/1977), „*To jest Ciało moje*”. *Obecność Ciała i Krwi Pańskiej w Eucharystii*, „Ateneum Kapłańskie” t. 101 (1983), nauki o Bogu: *O źródłach dzisiejszej myśli teologicznej*, w: *Studia z filozofii Boga*, t. III, Warszawa 1977, zagadnienia ewangelizacji: *Perspektywy ewangelizacji w świetle dzisiejszej teologii*, w: *Maria Teresa Ledóchowska i misje*, Warszawa 1977, spraw ostatecznych: *Modele refleksji eschatologicznej we współczesnej teologii*, w: *Człowiek we wspólnotcie Kościoła*, Warszawa 1979, a także niektórych dokumentów nauczycielskich Kościoła, jak encykliki *Redemptor hominis: Pierwsza encyklika Jana Pawła II*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 94 (1980), czy adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio: Znaczenie doktrynalne adhortacji apostołskiej „Familiaris consortio”*, „Studia Theologica Varsaviensia” nr 1 (1984).

Badania dotyczące problemów metodologicznych, związanych ze współczesnym rozwojem teologii katolickiej, prowadzone przez ks. prof. A. Zuberbiera, w jakiejś mierze wyrażają się w pracach szczegółowych, poświęconych problematyce teologicznej, a także w artykułach specjalnie zajmujących się tą tematyką. Jako przykłady należy wymienić tu choćby takie artykuły jak: *Teologia doświadczenia* (Posłowie do: J. Turnau, *Zdaniem laika*, Warszawa 1979) czy *Teologia a kultura*, „Studia Theologica Varsaviensia” nr 1 (1980).

W swoich badaniach nad przemianami zachodzącymi w teologii i nad jej związkami z kulturą ks. prof. Zuberbier poświęca też uwagę teologii polskiej i jej związkom z kulturą narodową. Owocem tych zainteresowań są chociażby takie prace jak: *Filozofia we współczesnej polskiej teologii* („Znak” 30/1978), *Propre et universel dans l'expérience de la théologie polonaise* (wykład na międzynarodowym kongresie w Rzymie, opublikowany w: *The Common Roots of the European Nations*, Florence 1982), czy też (we współpracy z ks. dr. W. Łydką) obszerniejszy zarys dziejów teologii polskiej, ujętych od strony jej powiązań z dziejami i kulturą narodu polskiego: *Teologia polska*, „Studia Theologica Varsaviensia” nr 1 (1985).

W polu tak zarysowanej problematyki badawczej ks. prof. A. Zuberbiera pozostaje zagadnienie relacji pomiędzy naturą

a nadprzyrodzonością. Znaczeniu terminu „nadprzyrodzony” w teologii św. Tomasza poświęcona była rozprawa doktorska. Podjęcie tego tematu zbiega się z publikacjami na ten temat wybitnych teologów, takich jak H. de L u b a c, H. R o n d e t, H. Urs von B a l t h a s a r czy K. R a h n e r. Przez wiele wieków rozdzielano pomiędzy tzw. naturą a nadnaturą, co w efekcie prowadziło do piętrowości w ujęciu człowieka i jego nadprzyrodzonego powołania i dawało wrażenie tzw. „ekstrynsecyzmu” łaski, czyli jej całkowitej „zewnętrzności” w stosunku do człowieka. Pojęcie natury, zwłaszcza zaś „natury czystej”, jest pojęciem czysto formalnym, pomagającym zrozumieć darmowość łaski. Znajdowało to jednak i formy swoicie wypaczone, kiedy twierdziło się, że natura, także bez łaski, jest zdolna osiągnąć swój immanentny cel. Praktycznie oznaczało to postawienie człowieka w sytuacji swoistej „samowystarczalności” względem Boga. Autorzy, którzy przełamywali tzw. teologię dwóch porządków, wykazywali niesłuszność nowożytnej interpretacji poglądów św. Tomasza, głoszącego naturalne pragnienie nadprzyrodzonego celu oraz uzasadniali odmiennie niż czyniła to teologia nowożytna darmowy charakter nadprzyrodzonego powołania. Rozprawa habilitacyjna ks. prof. A. Z u b e r b i e r a, zatytułowana: *Relacja natura-nadprzyrodzoność w świetle badań teologii współczesnej* (Warszawa 1973) zdaje sprawę ze stanu współczesnych dociekań w tej dziedzinie i wskazuje, że teologicznie obiecującym ujęciem nadprzyrodzonego powołania człowieka przez Boga jest personalistyczne rozumienie relacji Bóg-człowiek.

Kolejnym, niezwykle ważnym tematem badań ks. prof. Z u b e r b i e r a, jest Kościół i eklezjologia. Ogłosił on wiele artykułów dotyczących różnych aktualnych zagadnień życia kościelnego: kolegialności, laikatu, ekumenizmu. W dorobku Księdza Profesora znajdują się także komentarze do niektórych dokumentów papieskich, od encykliki *Ecclesiam suam* i soborowego dekretu *Apostolicam actuositatem*, po encykliki *Redemptor hominis*, *Laborem exercens* czy *Sollicitudo rei socialis*. Analiza dokumentów i zawartej w nich problematyki doprowadziła ks. Z u b e r b i e r a do teologii praktycznej, rozumianej jako teoria działania Kościoła w świecie. Wyrazem tych zainteresowań badawczych jest skrypt przeznaczony do użytku studentów: *Materiały do teorii teologii praktycznej*. Pewnym przygotowaniem do objęcia zastępstwa w Katedrze Homiletyki (1976-1980) były także liczne homilie, opublikowane w latach, zwłaszcza 50. i 60., na łamach kieleckiego czasopisma homiletycznego „Współczesna Ambona”.

Prowadzone przez ks. prof. A. Z u b e r b i e r a badania naukowe w dziedzinie teologii teoretycznej – dogmatyki i teologii praktycznej

– znalazły swoje odzwierciedlenie w zwięzłym podręczniku teologii dogmatycznej, zatytułowanym: *Wierzę. Podstawowe prawdy wiary*, opublikowanym w roku 1979 (Katowice, ss. 388). Osiągnięcia i wymagania metodologiczne współczesnej teologii stają się częścią naukowego dorobku Księdza Profesora. Staje się to szczególnie wyraźne, gdy porówna się powyższą książkę z wydaną dziesięć lat wcześniej, także w Katowicach, pozycją: *Wierzę... Dogmatyka w zarysie*. Opracowanie poszczególnych zagadnień, nowoczesność ujęcia, a zarazem prostota i komunikatywność stylu pisarstwa ks. Z u b e r b i e r a sprawiają że spotyka się ono z pozytywnym przyjęciem ze strony czytelników. Szybkie wyczerpanie nakładu skłoniło paryskie wydawnictwo Éditions du dialogue do nowego wydania poprawionej wersji z roku 1979 (*Wierzę. Podstawowe prawdy wiary*, Paris 1983). Synteza dogmatyki w ujęciu ks. prof. A. Z u b e r b i e r a skupia się na chrystologii, rozumianej raczej historiozbawczo (Jezus Chrystus historyczny, prorok, zbawca, odkupiciel, Bóg). Chrystologiczny punkt wyjścia jest bardzo dobrze obrany z punktu widzenia teologicznej metodyki. Potem jest mowa o Bogu przez pryzmat Jezusa, a następnie w aspekcie pneumatologicznym o Kościele jako Ludzie Bożym, Ciele Chrystusa i o eschatologii. Nachylenie prakseologiczne Księdza Profesora uwidacznia się w zakończeniu książki, w którym znajduje się sekwencja poświęcona życiu chrześcijańskiemu we wszystkich dziedzinach współczesnego życia, w oparciu o sakramenty i w relacji do Królestwa Bożego. Dogmatyczne kompendium ks. prof. Z u b e r b i e r a jest dogłębnie przemyślane, logiczne i precyzyjne.

Wśród osiągnięć naukowych, a zarazem dydaktycznych, ks. prof. A. Z u b e r b i e r a należy szczególną uwagę zwrócić na dwutomowy *Słownik teologiczny* (Katowice 1985–1989), którego jest on redaktorem i współautorem. Prace redakcyjne należą do najtrudniejszych i najbardziej pracochłonnych. Idea wydania *Słownika* była niezwykle celna – od lat brakowało w Polsce takiej właśnie pozycji naukowej. Czytelnicy przyjęli ją z wdzięcznością. Stało się to możliwe dzięki dobrze dobranym i ujętym hasłom.

Podobną strukturę – w pewnym sensie – przejawiają także inne opracowania. Należy tu wymienić: *Jestem chrześcijaninem*, Katowice 1983, ss. 80; *Nadzieja i miłosierdzie*, Warszawa 1983 („Biuletyn Komisji Charytatywnej Episkopatu Polski”); hasło *Chrystologia* w lubelskiej Encyklopedii Katolickiej oraz hasła zawarte w *A–Z. Mały leksykon wiary*, Poznań 1984. Publicystyczne, ale teologicznie pogłębione artykuły w „Przewodniku Katolickim”, a zwłaszcza w „Gościu Niedzielnym”, zebrane później w książce *Czy wiem w co wierzę?* (Kielce 1992, ss. 140), stanowią podwaliny pod potoczną,

mającą ogólnopolski zasięg teologiczną świadomość Kościoła. Te publikacje ks. prof. A. Z u b e r b i e r a mają szczególne znaczenie w Polsce, gdzie poziom ogólnej wiedzy teologicznej przeciętnych katolików należy uznać za stosunkowo niski.

Miejsce szczególne w naukowym dorobku Księdza Jubilata zajmuje książka *Teologia dzisiaj*, Katowice 1975, ss. 428. Praca ta obraca się wokół dwóch zasadniczych zagadnień. Są nimi: współczesne pojęcie teologii oraz nowsze szczegółowe rozwiązania teologiczne. Teologia, w rozumieniu ks. prof. Z u b e r b i e r a, nie jest jedynie indywidualną refleksją teologa, ale i całego Kościoła jako Ludu Bożego nad fenomenem swojej wiary. Teologia kieruje się zarówno ku swojemu wnętrzu, ku kontemplowanym w liturgii Kościoła tajemnicom wiary, jak i na zewnątrz – ku światu, w którym żyje i działa chrześcijanin. Teologiczna refleksja przybiera najpierw wyraz życiowy, a następnie naukowy. Teologia musi być stale współczesniana, gdyż musi mówić językiem ludzi tu i teraz żyjących. Z biegiem czasu, w zależności od kultury, w której się kształtuje, teologia przybiera różny charakter. Teologia ma nastawienie nie tylko aktualne, lecz także profetyczne w stosunku do głębszych warstw życia, a także do przyszłości. Teolog ma być tłumaczem dawnych treści objawionych na język zrozumiały dla swoich czasów. Prowadząc własne badania naukowe teolog powinien być też hermeneutykiem, rozumiejącym łączność pomiędzy przeszłością i tradycją a odbiorem teraźniejszym. Niegdyś jedna teologia rozpada się dzisiaj na wiele dyscyplin szczegółowych. Wielość ta ma swoje uwarunkowanie w związku myśli chrześcijańskiej z praktyką życia.

Ks. prof. Z u b e r b i e r porusza w swojej książce *Teologia dzisiaj* wiele teologicznych zagadnień szczegółowych. Bodaj najważniejsze dotyczą obrazu Boga, który to obraz ewoluuje od ujęć metafizycznych (Myśl myśląca samą siebie, Samoistne Istnienie, Pierwsza Przyczyna, itp.) ku pojęciom biblijnym (Ojciec, Miłość, Pasterz, itp.). Coraz bardziej podkreśla się też pełnię człowieczeństwa Jezusa Chrystusa, służebną rolę i model Maryi, jedność ludzkiej rodziny, dowartościowanie świata materialnego, inspirację budowania przez chrześcijaństwo lepszego, bardziej ludzkiego świata. Sakramenty i tradycyjne postawy chrześcijańskie mają służyć wznoszeniu prawidłowego świata społecznego. Na uwagę zasługuje tu rozróżnienie pomiędzy teologią a wiarą. Ks. prof. A. Z u b e r b i e r przestrzega słusznie przed niebezpieczeństwem, jakie tkwi w uznaniu jakiegś teologii za całkowicie „pewną”, co może prowadzić do ideologizacji teologii. Propozycje Księdza Profesora są umiejętnie wypośredkowane, precyzyjne, wyważone i przekonujące. Pomimo upływu ponad dwudziestu lat od wydania książki *Teologia dzisiaj* nie tylko

jej tytuł, ale i treść zachowują swoją aktualność. Okazuje się bowiem, że treści „teologii wysokiej” powoli, z trudem przenikają do świadomości ludzi wierzących. Można więc do tej książki sięgać z powodzeniem także dzisiaj.

Książka ta znajduje niejako swój dalszy ciąg w kolejnych pracach ks. profesora A. Z u b e r b i e r a. Należy tu wskazać na takie opracowania jak: *Rozwój teologii na przykładzie historii pojęć natury i nadprzyrodzoności* (jeszcze bardziej pogłębione rozumienie relacji natura–nadnatura), *O źródłach dzisiejszej myśli teologicznej* (źródła przemian w teologii), *Podsumowanie dyskusji teologów wokół współczesnej problematyki Boga* (nowe aspekty rozumienia Boga), *Moje chrześcijaństwo dawniej i dziś*, *O teologii i profesorach Seminarium Duchownego w Kielcach*, *Życie po życiu*, *Teologia w dialogu z myślą współczesną* czy *Teologia jako wyjaśnianie sensu wiary* (relacja teologii do wiary). Wszystkie te rozprawy poświadczają panowanie Księdza Profesora nad problematyką współczesnej teologii, w której potrafi dostrzec skomplikowany proces przechodzenia od tego, co stare, do tego, co nowe.

Ks. prof. A. Z u b e r b i e r rozwija także teologię w relacji do innych nauk. Zachodzące w teologii zmiany są związane z zastosowaniem w niej różnych współczesnych kierunków filozoficznych. Oparta na *philosophia perennis* teologia miała wprowadzić charakter bardziej dokładny, stabilny i zwarty, ale za to zwodniczo „pewny”. Wchodząca w relację z teologią filozofia też nie pozostaje bez zmiany – dają się niekiedy zauważyć daleko posunięte modyfikacje w ramach filozofii. Obserwacje te służą zilustrowaniu wzajemnych odniesień pomiędzy teologią a kulturą, które w ostatecznych wymiarach stają się odniesieniami religii i kultury. Relacja teologia–kultura daje o sobie znać niemal przy każdej kwestii teologicznej, rzutującej w jakiś sposób na rzeczywistość doczesną. Relacja ta dochodzi do głosu w publikacjach ks. prof. A. Z u b e r b i e r a poświęconych kulturze polskiej, katechizacji, kaznodziejstwu, kultowi, ewangelizacji. Zarazem niemal wszystkie publikacje Księdza Profesora są naznaczone odniesieniem do antropologii. Jest to rodzaj uwzględnienia postulatu „antropologicznego zwrotu” całej teologii, wysuniętego przez Karla R a h n e r a. W szczególnie sposób świadczy o tym hasło *Człowiek*, zamieszczone w Encyklopedii Katolickiej.

Ks. prof. A. Z u b e r b i e r jest wprawdzie przedstawicielem teologii zwanej dogmatyczną, lecz swoje zadanie rozumie bardzo szeroko. Jego twórczość dotyczy zarówno mającej bliskie odniesienia do teoretycznej filozofii teologii dogmatycznej, jak i całego wachlarza praktycznych dziedzin teologii. Wspólną bazą zdaje się tu być dostrzeganie międzydziedzinowych więzi kulturowych oraz odnoszenie teorii do praktyki życia wiary.

Publikacje ks. prof. A. Z u b e r b i e r a stawiają go w rzędzie najwybitniejszych współczesnych polskich, a chyba i europejskich teologów. Gdyby żył i działał na zachodzie Europy, dostrzeżono by i doceniono z całą pewnością jego wielką kulturę intelektualną, głębię, a zarazem ujmującą prostotę ujęcia, wielką precyzję myślenia, intelektualną otwartość, dialogiczne nastawienie wobec każdej myśli, także niechrześcijańskiej, nie zapominając o dużej wrażliwości metodologicznej. Podobnie jak wielu wybitnych współczesnych teologów ks. prof. A. Z u b e r b i e r ukształtował się jako teolog w ramach myśli tomistycznej, o czym świadczy choćby tematyka jego rozpraw naukowych związanych z uzyskaniem stopni naukowych – doktoratu i habilitacji. Jednakże dzięki otwartości na świat współczesnej myśli dokonała się w jego twórczości doskonała symbioza z aktualnymi kierunkami filozoficznymi i teologicznymi, wybiegająca daleko poza eklektyzm. Wkładem ks. prof. A. Z u b e r b i e r a w życie humanistyczne jest wykazanie, że teologia może z powodzeniem znaleźć wspólny język ze współczesną kulturą, określaną często mianem ateistycznej czy niechętniej religii bądź metafizyce w ogóle. Dialogiczny, wyważony ton wypowiedzi pozwala unikać rzeczy niepewnych, chroni przed fanatyzmem i wybujałą fantazją teologiczną. Walory te stały się szczególnie widoczne w pracach Księdza Profesora, poświęconych ekumenizmowi i dialogowi chrześcijańsko-żydowskiemu. Te cechy twórczości Księdza Profesora stanowią podstawę do stwierdzenia, że osiąga on status teologa europejskiego.

3. WYCHOWAWCA I DYDAKTYK

Oprócz wykładów w Warszawie i w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach ks. prof. A. Z u b e r b i e r prowadził też do roku akademickiego 1984/85 zajęcia z teologii praktycznej fundamentalnej w Punkcie Konsultacyjnym ATK w Katowicach. Służyły one pogłębieniu refleksji metodologicznej nad badaniem różnych form oddziaływania Kościoła w historycznych i kulturowych warunkach, w jakich znalazł się Kościół na Śląsku w drugiej połowie XIX i w pierwszej połowie XX wieku. Problemy te poruszał ks. prof. A. Z u b e r b i e r w ramach swoich wykładów, zwłaszcza monograficznych, poświęconych myśli współczesnej, przemianom w chrystologii, a także teologicznej antropologii, prowadzonych dla studentów kilku specjalizacji (teologii dogmatycznej, apologetyki, homiletyki, misjologii i katolickiej nauki społecznej).

Jako docent i profesor teologii dogmatycznej Ksiadz Jubilat prowadził seminaria magisterskie i doktoranckie. Spośród ponad 20 prac magisterskich, napisanych pod kierunkiem ks. prof.

A. Z u b e r b i e r a, połowa bądź ukazała się drukiem, bądź została zakwalifikowana do druku. Przynajmniej w części zostały opublikowane wszystkie rozprawy doktorskie, w tym jedna w języku niemieckim, prowadzone przez Księdza Profesora. A oto lista doktorów wypromowanych przez ks. prof. dr hab. Andrzeja Z u b e r b i e r a:

1. Ks. Waldemar W o j d e c k i, *Arcybiskup Antoni Szlagowski – mówca i kaznodzieja* (1974).
2. Ks. Julian H u m e ń s k i, *Caritas jako funkcja Kościoła w świetle działalności św. Jana Bożego* (1974).
3. Ks. Jan S k l o r z, *Studium homiletyczne dorobku kaznodziejskiego ks. Rudolfa Tomanka* (1976).
4. Ks. Paweł D u d a, *Teologiczna koncepcja przepowiadania według Tadeusza Soirona* (1977).
5. Tadeusz M i e s z k o w s k i, *Pozateologiczne źródła w teologii T.J. Altizera* (1978).
6. Ks. Stanisław W e l e n c, *Rozwój wiary a katolickość objawienia według H. de Lubaca* (1978).
7. Ks. Bolesław K a w c z y ń s k i, *Teoria i praktyka kaznodziejska ks. bpa W. Krynickiego* (1980).
8. S. Helena S z m i g i e l s k a, *Próby określenia istoty życia zakonnego w piśmiennictwie teologicznym lat 1964–1974* (1980).
9. Ks. Roman K a r w a c k i, *Duch Święty w teologii Jana Adama Möhlera* (1980).
10. Ks. Czesław O l e k s y, *Biskup Czesław Falkowski (1887–1969). Studium homiletyczne* (1982).
11. Ks. Gerard S i w e k, *Założenia teologiczne misji parafialnych Ojców Redemptorystów w Polsce* (1982).
12. Ks. Bogdan W a l c z y k i e w i c z, *Kaznodziejstwo O. Honorata Koźmińskiego OFM Cap w służbie moralnego odrodzenia narodu* (1986).
13. Ks. Kazimierz Mieczysław B a r a n, *Teologia liturgiczna Eucharystii w pismach Salvatore Marsilego* (1991).
14. Ks. Jan G ó r e c k i, *Pielgrzymki w życiu religijnym na Górnym Śląsku w latach 1869–1914* (1992).

Ks. prof. A. Z u b e r b i e r uczestniczył jako recenzent w 2 przewodach o uzwyczajnieniu (ks. C. Bartnik i ks. A. Skowronek), w 5 przewodach o unadzwyczajnieniu (na KUL i ChAT). Był recenzentem licznych rozpraw habilitacyjnych, rozpraw doktorskich i prac magisterskich.

Ks. prof. A. Z u b e r b i e r uczestniczył w spotkaniach naukowych w kraju, wygłaszając szereg referatów. Organizował teologiczne spotkania naukowe jako przewodniczący (1971–1983) Sekcji

Profesorów Teologii Dogmatycznej przy Komisji Episkopatu Polski do Spraw Nauki Katolickiej.

Od wielu lat jest członkiem międzynarodowego, interdyscyplinarnego Kolokwium Dogmatyków, Apologetów i Prawników, odbywającego swoje spotkania naukowe regularnie, dwa razy w roku w Berlinie. Uczestniczy też w pracach Arbeitsgemeinschaft der Dogmatiker und Fundamentaltheologen. Wygłosił referaty naukowe za granicą, m.in. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Monachium (1978), na sympozjum w Berlinie (1978), na Wydziale Teologii Katolickiej w Tybindze (1979), na Kongresie w Rzymie (1981), na sympozjum w Lyonie (1993) oraz w Louvain-la-Neuve (1994).

4. W OCZACH SWOICH UCZNIÓW

W trakcie przygotowywania niniejszego numeru STV wypromowani przez ks. prof. A. Z u b e r b i e r a doktorzy teologii, uczniowie i przyjaciele otrzymali zaproszenie do nadesłania swoich materiałów. Dwóch z nich, zupełnie spontanicznie (i trzeba tę okoliczność podkreślić w sposób szczególny!), dołączyło także swoje wspomnienia z czasów kontaktów naukowych z Księdzem Profesorem.

Ks. dr Stanisław Welenc, Baboszewo:

Spotkania z ks. prof. Andrzejem Z u b e r b i e r e m w czasie studiów na ATK w Warszawie należą do niezapomnianych, twórczych i wzbogacających mnie pod każdym względem. Jego osobowość i sposób prowadzenia ucznia po rozległych terenach wiedzy teologiczno-filozoficznej zaciękały, rozbudzały zainteresowanie i entuzjazm w podejmowaniu często bardzo trudnych poszukiwań. Miał Ksiądz Profesor jakiś dziwny dar odkrywania w uczniach ich zainteresowań. Choć nigdy nie narzucał i nie podpowiadał tematu pracy magisterskiej i doktorskiej, to wybór studenta zgadzał się z jego planami.

Jeśli chodzi o mnie, to Ksiądz Profesor wyczuwał, że moje zainteresowania obracają się głównie wokół zagadnień relacji wiary do kultury, teologii do filozofii. I dlatego subtelnie – jak to bywało w jego stylu – podsunął mi wielkiego teologa, J.A. Möhlera, prekursora nowej teologii, która stawiała interesujący mnie problem. Jestem za to bardzo wdzięczny Księdzu Profesorowi, gdyż M ö h l e r nie tylko mi otworzył umysł na relacje teologii do filozofii, ale stał się moją osobistą przygodą intelektualną, a nawet miłością. Teologia M ö h l e r a stanowiła temat mojej pracy magisterskiej. Poprzez M ö h l e r a trafiłem do jego kontynuatorów i późniejszych twórców dekretów II Soboru Watykańskiego. Wśród tych ludzi odnalazłem drugą moją miłość, a mianowicie o. H. de L u b a c a. Próbowałem

w jego teologii ukazać jeden z najnowszych i dotąd jeszcze w pełni nieświadomiony problem nowego ujęcia rozwoju wiary. Problem trudny i delikatny, gdyż teologia i Kościół podejmuje go z wielką ostrożnością. Sądzę, że jest to jeden z kluczowych i współczesnych problemów Kościoła, teologii i wierzących. Był to temat mojej pracy doktorskiej pt. *Rozwój wiary a katolicyzm Objawienia według Henri de Lubaca*. I ta praca była pisana pod kierunkiem ks. prof. A. Zuberbiera. Za trud prowadzenia mnie po tej trudnej drodze, za cierpliwość i przyjacielską wyrozumiałość składał mi serdeczne podziękowania. Jako dowód jego osobistego wkładu podaję część mojej pracy, która być może kogoś zainteresuje.

Dr Marek Chojnacki:

Biografia i myślenie. Podziękowanie ks. prof. Andrzejowi Zuberbierowi za doświadczenie bycia teologiem

Teologia jest nauką wiary, w wierze zakorzeniona, służąca wierze i – ponieważ wiara jest przeżyciem całego człowieka – jest zawsze biografią. Bywa biografią osobistych poszukiwań, żywym odbłaskiem zmagania z jakimś czasem Kościoła i świata, a więc biografią teologiczną, jak H. Vorgrimler nazwał pisma Karla Rahnera.

Biograficzny wymiar teologii uzasadnia intencję tych paru słów, które mają być i wprowadzeniem do zamieszczonego tu fragmentu pracy doktorskiej, i podziękowaniem ks. prof. Andrzejowi Zuberbierowi za udział w jej powstaniu. Uzasadnienie to ma chyba sens nawet zważywszy na fakt, że mój doktorat nie jest jeszcze teologią, a jedynie opracowaniem zagadnienia teologicznego.

Historia mojego doktoratu zaczęła się przed rozpoczęciem studiów specjalistycznych, a więc po trzecim roku moich studiów teologicznych na Akademii Teologii Katolickiej, w wakacje 1987 r. Trudno mi już dzisiaj odtworzyć, co pchnęło mnie do jednoczesnego zainteresowania się teologią Karla Rahnera (czy nie było to zdanie Jana Pawła II usłyszane i przeżyte na Placu Zwycięstwa, że człowieka nie można zrozumieć bez Chrystusa?) i do intensywnej lektury *Sein und Zeit* Heideggera. Pochłaniałem wszystko, co mogłem znaleźć o Rahnerze i całymi dniami siedziałem w Bibliotece Narodowej, ślęcząc nad Heideggerowskimi nowotworami językowymi, które mnie bez reszty pochłaniały. Nie wiem też, jak z początkiem roku akademickiego znalazłem się na seminarium dogmatycznym ks. prof. Zuberbiera. Wiem tylko, że do tego momentu miałem w głowie chaos nieuporządkowanych impresji z moich lektur. Wejście w przejrzystość i wnikliwość Zuberbierowskiej logiki myślenia zadziało jak katalizator. Potrzebowałem żywiołu myślenia systematycznego i znalazłem go. Każdy z uczestników seminarium

został zaproszony, by przedstawić innym to, co go w teologii nurtuje. Przez kilka spotkań próbowałem opowiadać o R a h n e r z e, rysując różne koła ze strzałkami i pisząc na tablicy nieistniejące niemieckie słowo *Seyn*. Książd profesor Z u b e r b i e r słuchał, naprowadzał, prowadził dyskusję. Po kilku spotkaniach wezwał mnie na rozmowę i zaproponował mi temat mojej pracy magisterskiej: *Źródła filozoficzne teologii Karla Rahnera*. Proces katalizacji dobiegł końca. Wszystko, co działo się w moim życiu i w mojej głowie odłączyło aż do obrony pracy doktorskiej na ten sam temat we Fryburgu Szwajcarskim w grudniu 1994 roku, miało swój początek w tamtej małej, atekowskiej salce, gdzie zadawaliśmy sobie pytania, protokołowaliśmy pytania i odpowiedzi i uczyliśmy się myśleć. Gdy gdzieś po trzech latach pracy nad doktoratem we Fryburgu, pod samotnym drzewem na wzgórzu Marsens, skąd o zmierzchu widać było rozpostartą pod stopami, migocącą światłami domostw dolinę Gruyère, uderzyła mnie oczywistość tytułu mojej przyszłej książki – *Bliskość Niepojętego* –, tamte chwile były jakoś współobecne.

W tym jednak, że ona powstała, książd profesor Z u b e r b i e r odegrał i inną rolę, bardziej dosłownie biograficzną. Po czasie poszukiwań nadeszła chwila odnalezienia życiowego powołania, związane z tym problemy i wahania, przerwa w studiach, czas, w którym byłem gotowy pożegnać się z moją teologiczną pasją, ponieważ – powodowany zdrowym rozsądkiem – nie widziałem dla niej w życiu miejsca. Nigdy nie zapomnę rozmowy z ks. Z u b e r b i e r e m, gdy jednym tchem zadawałem pytanie, czy możliwe i sensowne jest bycie „świeckim” teologiem i wyznawałem, że bez teologii nie potrafię dalej żyć. I jego odpowiedzi: *Wiesz, zastanawiać się można, kiedy się szuka. Kiedy się już wybrało, nie ma sensu się zastanawiać. Trzeba próbować. Co też jeszcze dzisiaj robię.*

Moja praca doktorska, jak to widać w zamieszczonym tu tłumaczeniu, jest próba ukierunkowania refleksji o wierze – poprzez rekonstrukcję Rahnerowskiego modelu Objawienia – na pytanie o początek zbawczej treści prawd wiary, na pielgrzymkę pytającego, który wychodząc od pisanych katechizmów chce dotrzeć do zbawczej mocy, której są narzędziem. Inaczej mówiąc, jest próba skupienia się nad myśleniem o Objawieniu. Nie potrafię przytoczyć w tej chwili dokładnie cytatu ze św. A u g u s t y n a, zapamiętanego ze skryptu ojca N a p i ó r k o w s k i e g o *Wprowadzenie go teologii*, proponowanego niegdyś studentom pierwszego roku przez przedwcześnie zmarłego ucznia księdza profesora Z u b e r b i e r a, ks. Ł y d k ę. Brzmiał on chyba tak: *Bardzo kochaj myślenie. Jeśli bowiem nie będziesz potrafił myśleć, Pismo Święte stanie się dla ciebie nieużyteczne.*

Ks. Ignacy B o k w a – dr teol., adiunkt w Katedrze Teologii Dogmatycznej I, na Wydziale Teologicznym ATK w Warszawie.

Prof. Dr habil. Andrzej Zuberbier wird 75.
Skizze zu einem Portrait

Zusammenfassung

Andrzej Jan Zuberbier ist am 16 April 1922 in Warszawa geboren. Am 5 Mai 1946 wurde er in Kielce zum Priester geweiht. 1951 hat er in Lublin, im Fach Dogmatik, promoviert. Gleich wurde er zum Professor im Priesterseminar der Diözese Kielce. 1968 sang er an, die Vorträge an der Akademie für Katholische Theologie in Warszawa zu halten. 1971 hat er seine Habilitationsschrift an der Akademie in Warszawa vorgelegt, zum Thema: *Das Verhältnis Natur-Übernatur im Lichte der heutigen Theologie* (erschienen als Buch im Jahre 1973). 1985 wurde er zum Professor in Theologie. 1992 wurde er pensioniert, doch noch heute hält er Vorträge an der Akademie in Warszawa und im Priesterseminar in Kielce. Seine Bibliographie zählt fast 500 Veröffentlichungen, unter dessen 11 Bücher. Prof. Zuberbier beschäftigte sich mit der Entwicklung der heutigen Theologie, sowie mit ihren methodologischen Angelegenheiten. Eine wichtige Stelle in der theologischen Forschung von Prof. Zuberbier nimmt Ekklesiologie, und vor allem das Problem der Laien in der Kirche, wie auch das Verhältnis von Glaube und Kultur.

Prof. Zuberbier war Doktorvater von 14 Doktoranden, rezensierte auch mehrere Doktorarbeiten und Habilitationsschriften. Er nimmt an den Treffen der Arbeitsgemeinschaft der Dogmatiker und Fundamentaltheologen teil. Er gehört zu den wichtigsten und bekanntesten polnischen Theologen von heute.

Ignacy Bokwa